

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **WONEN IN EEN BOEKENKAST.
“DE VREEMDELINGE” VAN
WALTER VAN DEN BROECK**

*Wat ik wou schrijven, was een soort van ondergang,
met volk dat daarvan profiteert. Maar ik ben bang.
De winter komt. Het grote feest is al verstomd.*

Uit: Ilja Leonard Pfeijffer, *Idyllen*,
De Arbeiderspers, 2015, p. 162.

In het novembernummer 2014 van het maandblad *Streven* publiceerde Carlo Van Baelen, directeur van het Vlaams Fonds voor de Letteren van 2000 tot 2011, een analyse van de crisis in de Nederlandse boekensector. De openingszinnen luiden: “De berichtgeving in de media over de Nederlandse boekensector was in de voorbije jaren zelden positief. Terugkerende thema’s waren faillissementen, ontslagen, sluitingen van boekhandels, sterk dalende verkopen, verschraling door toename van het aantal top 10 titels, fusies, afstoten van deelfondsen...”. De gevolgen voor de lezer formuleerde Van Baelen in deze vragen: “Verdwijnt met de boekhandels ook het boek uit het straatbeeld? Versmalt het aanbod drastisch in de resterende boekhandels? Loopt de service terug: is er geen tijd meer voor professioneel advies of voor de uitwisseling van leeservaringen tussen lezer en boekhandelaar?”

Die concrete analyse en vraagstelling heeft Walter van den Broeck gefictionaliseerd in zijn laatste roman, *De vreemdelinge*. Het hoofdpersonage, Bram De Landsheer, is een gepensioneerde boekhandelaar, die in zijn zoon Raf en kleinzoon Dries enthousiaste en gedreven opvolgers heeft. Zij breiden zijn boekhandel met de toepasselijke naam ‘s Lands Eer zelfs uit met een antiquariaat.

Lezen is voor Bram het belangrijkste in zijn leven, hij beschouwt het als een vorm van reizen in de ruimte en de tijd. Zijn vrouw Lea is een andere mening toegedaan en dat leidt onder meer tot deze spitse, confronterende dialoog:

“Wat voor nut heeft al dat lezen als je het toch allemaal vergeet”, zei Lea.

“Wat voor nut heeft al dat reizen als je toch telkens weer thuiskomt”, antwoordde hij.

Bram is van oordeel dat je van lezen verstandiger wordt, tenzij je de verkeerde dingen leest zoals “pulp, die geschreven wordt ter bezwering van de doodsangst, lectuur dus”.

De boeiende reflectie over de toekomst van het boekenvak heeft Walter van den Broeck ingebed in het verhaal over het verlangen van Bram, zelf vader van drie zonen en zes kleinzonen, naar een vrouwelijk achterkleinkind. Om dat mogelijk te maken, laat hij Dries verliefd worden op Tess, de verleidelijke dochter van Morris van Balen, een jeugd vriend van Bram. Morris is een succesrijke ondernemer geweest, een boekenverslinder en kroegtijger. Ook Tess, genoemd naar het hoofdpersonage van de roman van Thomas Hardy, *Tess of the d'Urbervilles*, is een intrigerende, knappe, erotiserende jonge vrouw. Zij is een geïncarneerde *belle dame sans merci*, die Dries betovert, aantrekt en weer afstoot. Zij is de vreemdelinge die met Dries een hevige discussie heeft over de gedragingen van het hoofdpersonage in Camus' *L'étranger* en diens motieven om een moord te plegen. Tess is eenzelfde overtuiging toegedaan: het leven is absurd, een vergiftigd geschenk dat onvermijdelijk eindigt in de dood.

De archetypische *belle dame sans merci* heeft Van den Broeck in Tess een actuele psychische inkleuring gegeven door haar vreemde gedrag te linken aan persoonlijkheidsstoornissen als autisme, bipolariteit of borderline. Tess verrast het gezin De Landsheer met een schijnzwangerschap en met een heel lang mailbericht voor Bram waarin zij meedeelt te stoppen met de farce die het leven wordt genoemd.

De romans van de sociaal bewogen auteur Walter van den Broeck bevatten altijd een ferme portie maatschappijkritiek. Personages ventileren er hun visie op actuele thema's. In *Verdwaalde post* (1998) komt het België van de vermoorde veearts en

hormonencontroleur Karel Van Noppen, de Agusta-affaire, Marc Dutroux en de Witte Mars ter sprake en wordt gediscussieerd over de betekenis van Gladio, de vrije markt, de echte democratie, de Belgische staatsschuld, de corruptie. De familiegeschiedenis in *Terug naar Walden* (2009) wordt dan weer verweven met de beurscrashes, de doorwerkende gevolgen van 9/11 zoals de folterpraktijken in Guantánamo, maar ook met de raadselachtige verdwijning van de rijke Amerikaanse avonturier Steve Fosset en de beruchte Belgische parachutemoord.

In *De vreemdelinge* heeft Walter van den Broeck, sinds 2008 werkend lid van de KANTL, een eigen Koninklijke Kamer van Reflectie en Consideratie opgericht, een herenclubje van zes notabelen die zo lijken te zijn weggelopen uit Jan Greshoffs gedicht 'Liefdesverklaring'. Volgens de advocaat van het gezelschap is het boek datgene wat hen bindt. Waarover discussiëren zij op hun maandelijks met drank overgoten bijeenkomst? Een greep uit de onderwerpen: de malversaties in de bankensector, de klassenjustitie, de idiote onderwijshervormingen, de geldverslindende, zogenaamde schone kunst, de peperdure en elkaar kapot concurrerende ziekenhuizen, de infantilisering van de radio- en tv-programma's, de toenemende spektakelzucht van de pers, de verloedering van de boekenwereld.

Recentelijk kreeg ik heel toevallig volgend citaat uit Van den Broecks *Aantekeningen van een stambewaarder* uit 1977 opnieuw onder ogen. Hij licht daarin toe wat hem tot schrijven aanzet: “Omdat ik een geldig antwoord wil formuleren op mijn gevoel van ontheemd zijn, omdat ook ik gegrepen word door het fin-de-siècle klimaat van deze tijd, omdat ik weldra vijfendertig jaar oud zal worden (*mijn cursivering, J.G.*), omdat ik bang ben voor hetgeen nog uit de broeierige schoot van deze wereldcrisis te voorschijn kan komen.”

Achtendertig jaar later is de dreiging van een apocalyps nog altijd onverminderd aanwezig in *De vreemdelinge*. Tijdens een daguitstap naar de kust van de vrouwen van Bram en Morris heerst daar een ongewone hitte, tot er boven de zee een geweldige storm opsteekt die paniek veroorzaakt bij de toeristen. Als beide dames later nog eens afspreken in een café in de stad kunnen ze het niet verlaten omdat een enorme gaswolk stadinwaarts werd gedreven. Op een bijeenkomst van de Koninklijke

Kamer van Reflectie en Consideratie spreekt notaris De Vries zijn grote ongerustheid uit over de opwarming van de aarde, de vulkaanuitbarstingen, tsunami's, het gat in de ozonlaag, de zure regen. Het vreemde weer buiten wordt zelfs weerspiegeld in de sfeer binnen in het huis van Bram die als "heel unheimisch" ervaren wordt.

Op de voorlaatste bladzijde van *De vreemdelinge*, gaan Bram en Lea slapen, wetend dat zij de volgende morgen zeventig wordt, wat hem de gelukkig makende gedachte geeft dat zij dan eindelijk samen oud zullen zijn. Behalve een verhaal over de toekomst – of net het gebrek eraan – van een boekhandelaarsfamilie, over het gefrustreerde verlangen naar een achterkleindochter en over de angst om de verknoeiing van het milieu, is *De vreemdelinge* ook een verslag van een ouderdomsdepressie.

Het is een vrolijk-somber boek geworden over boekenliefde en liefdesverdriet, over oud worden in een wereld die op weg lijkt naar het einde.

JORIS GERITS

WALTER VAN DEN BROECK, *De vreemdelinge*, De Bezige Bij, Amsterdam / Antwerpen, 2015, 334 p.
